

Walter Schmitz – Ingeborg Fiala-Fürst – Bettina Gruber (eds.), *Wissen durch Sprache? Historische und systematische Positionen*, Dresden: Thelem 2013, 192 s.

Publikace *Wissen durch Sprache?* je souborem příspěvků z konference *Jazyk jako organon poznání*, která se konala v roce 2010 na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Konference byla uspořádána v rámci projektu *Němčina jako jazyk humanitních věd*, realizovaného na Univerzitě Palackého ve spolupráci s Technickou univerzitou v Drážďanech; tento fakt determinuje jazyk publikace i obsah části příspěvků, které se věnují problematice jazyka vědy. Celkem obsahuje sborník 12 příspěvků, které tradiční filozofické téma významu jazyka pro rozvoj myšlení a poznání nahlížejí z perspektiv různých oborů – vedle filozofie jde o jazykovědu, literární vědu, teologii či politologii.

Zmiňme předně obecně zaměřené, přehledové příspěvky. Vedle obsáhlé předmluvy vydavatele Waltera Schmitze „Jazyk – médium i hranice poznání“ uvádí do problematiky i příspěvek Tilo Webera „Myšlení – jazyk – promluva“, věnovaný několika základním otázkám filozofie jazyka a jazykovědy. Největší prostor věnuje Weber otázce ikoničnosti, resp. arbitrárnosti jazykových znaků a prezentuje filozofickou diskusi od Platóna (*Kratylos*) přes F. de Saussura (*Cours de linguistique générale*) až po moderní lingvistické teorie; dále se zabývá tématem vlivu jazyka na myšlení a otázkou, zda je třeba jazyk pojímat jako nadčasový systém či jako aktuální promluvu. Historický přehled obohacuje ze zcela jiné perspektivy i příspěvek Petera Fischer-Appelta obsahující výklad příběhu o Babylonské věži z knihy Genesis.

Jan Sokol vychází ve své stručné stati „Jazyk a zkušenost“ z odkazu F. de Saussura (*Mémoire, Cours de linguis-*

tique générale) a zamýšlí se jednak nad formálními vlastnostmi přirozeného jazyka, jednak nad schopností jazyka – a znakových systémů obecně – redukovat komplexitu, a tudíž zjednodušit orientaci v prostředí. Obecnější charakter má i příspěvek Bernharda Syllly „Mauthnerova kritika jazyka na rozhraní filozofie jazyka a lingvistiky“, který přináší v úvodu delší zamýšlení nad rolí jazyka pro lidské poznání; v příspěvku jsou následně srovnávány pozice Fritze Mauthnera s dílem jeho mladších současníků E. Cassirera a L. Weisgerbera.

Další příspěvky jsou úžeji zaměřeny na jazykovou problematiku v díle konkrétních myslitelů. Claudia Fahrenwald v příspěvku „Ludwig Wittgenstein a otázka (inter)kulturní přeložitelnosti“ srovnává pozici raného Wittgensteina (*Tractatus logico-philosophicus*) s jeho pozdním dílem (*Filozofická zkoumání*). Filip Charvát se v článku „Pravda, jazyk a poezie v myšlení Hanse-Georga Gadamera“ zaměřuje na pojem pravdy v Gadamerově díle a na literaturu jakožto „umožnění pravdivého slova“ (s. 133). Peter Drews se věnuje recepci Johanna Gottfrieda von Herdera v české literatuře, soustředí se přitom na stručnou kapitolu věnovanou Slovanům z Herderova projektu *Ideje k filozofii dějin lidstva*, která vzbudila zájem u českých národních obrozenců. Milan Hornáček představuje teorii významu biologa, filozofa a inspirátora zoosémiotiky Jakoba Johanna von Uexküllera a zasazuje ji do dobového kulturního kontextu i širšího kontextu autorovy tvorby, upozorňuje zejména na Uexküllovu kritiku darwinismu.

Několik příspěvků je věnováno estetické funkci jazyka, respektive charakteru jazyka v díle konkrétních myslitelů. Předně jmenujme text germanistky Bettiny Gruber „Estetická teorie jakožto estetická praxe“, který se zabývá formálními aspekty jazyka filozofie na příkladu T. W. Adorna. Autorka rozebírá sugestivní rétorické strategie a narativní

prvky v Adornově spisu „Estetická teorie“. Monika Schmitz-Emans se věnuje jazyku v díle rakouského básníka Ernsta Jandla, zaměřuje se přitom i na Jandlovy drobné poetologické reflexe a příspěvky ke kritice jazyka.

Další texty jsou věnovány aktuální kulturně-politické situaci. Příspěvek „Lingua franca – možnosti a hranice“ lingvisty a bývalého saského ministra pro vědu a umění Hanse Joachima Meyera přináší kritické zamyšlení nad novodobou rolí angličtiny jakožto jazyka nejen přírodních, ale i humanitních věd. Text dále nabízí vhled do německé vědecko-edukační politiky, která se v mnoha ohledech angličtině otevírá, ovšem bez dostatečné kritické reflexe (s. 24). Závěrečný příspěvek germanistky Ingeborg Fialové-Fürstové představuje projekt *Němčina jako jazyk humanitních věd*, konkrétně program stejnojmenného bakalářského studijního oboru na Univerzitě Palackého v Olomouci, který je koncipován jako jednooborové studium německé filologie, překračuje ovšem klasické filologické pojetí – studentům totiž jsou vedle německého jazyka a literatury zprostředkovány německy (včetně německé metodologie a terminologie) základy šesti disciplín humanitních věd: historie, filozofie, srovnávací religionistiky, obecné lingvistiky a mediévistiky. Tento program lze chápat jako pokus o navázání na někdejší kulturní tradici v českém prostředí.

Některé příspěvky v tomto sborníku, který vznikl v rámci projektu podporujícího němčinu jako jazyk vědy, neskrývají programové nádehe; kniha jako celek ovšem nabízí diferencovaný náhled na problematiku. V době rostoucí globalizace se diskuze o vlivu jazyka na myšlení a rozvoj kultury jeví jako veskrze aktuální – nejen za účelem ochrany intelektuální tradice nesené konkrétními jazyky.

Michal Gondek

Miroslav Petrušek, *Marx, marxismus a sociologie. Texty z pozůstatosti 1*, Praha: Slon 2014, 116 s.

Miroslav Petrušek (1936–2012) byl vysokoškolským učitelem sociologie, ale jak je vidět právě na tomto svazku jeho posmrtně vydávaných textů, neměl daleko ani k filozofii dějin, jako konečně i někteří další sociologové. Kniha je rozdělena do tří kapitol: Uvedení do Marxe a marxismu – různost pohledů, rekapitulace a shrnutí, „Socialistická věda“ nebo „buržoazní pavěda“? (Sociologie jako racionální konstruktivismus a jako radikální kritika) a Marxismus po pádu komunismu. Tyto velké celky jsou pak členěny do řady podkapitolek.

Alena Miltová v Ediční poznámce upozorňuje na různorodost těchto textů. První z nich má charakter výkladu pro studenty, jinde se věnuje problému do větší hloubky a někde má spíš charakter poznámek (s. 9).

První Petruskův text se zabývá výkladem Marxovy teorie a jeho působením. Poukazuje na různorodá hodnocení jeho postavy i na to, že po dobách odmítání a mlčení v postkomunistické éře se k němu mnozí lidé vracejí – i pod vlivem poměrů ve společnosti. Ostatně velkou část této kapitoly zaplňuje Petrušek připomenutím mnoha pokusů o výklad Marxe (např. L. Coser, V. I. Lenin, T. G. Masaryk, R. Fredman, J. Davydov, Sun Myung Moon, Marxova kanonizace v dílech F. Engelse, G. V. Plechanova a J. V. Stalina a její recepce v díle E. Sabata). Alespoň pro mne je velmi zajímavá část srovnávající Marxe a Comta v souvislosti s problémem počátků sociologie. Pozoruhodné je jeho tvrzení týkající se argumentační materie obou myslitelů. Ta byla podle Petruska u Marxe „empiricky bohatší, nesrovnatelně konkrétnější a v mnoha ohledech překračující rámec svého vzniku“ (s. 33). Petrušek dále rozebírá Marxův a Engelsův scientismus, přičemž v poznámce pod